

J. Winkler

Katedra sociální politiky a práce, FSS MU Brno

S blížícím se termínem vstupu České republiky do Evropské unie je možné zaznamenat mírný nástup hodnotících analýz v české sociální politice. Uvedený vývoj je patrný také v politice zaměstnanosti a trhu práce (Sirovátka, 2000). Sílí názor, že „nezávislá“ vědecká analýza může přispět ke zdokonalování praktických sociálních programů. Na druhé straně rozvoj evaluačních analýz naráží na různé teoretické i praktické bariéry a nejasnosti. Cílem následujícího textu je popsat a vyhodnotit význam evaluačních analýz pro praktickou sociální politiku a identifikovat základní možnosti a bariéry jejich dalšího vývoje. Vycházím přitom s domácích i zahraničních zkušeností.

Aby uvedený cíl byl splněn, budu se v článku zabývat následujícími otázkami: Za prvé je diskutována sama povaha evaluačních studií. Jsou analýzy veřejných programů specifickou vědeckou disciplínou, nebo jsou v prvé řadě fenoménem politickým? Za druhé vyvolává častá nedorozumění velká různorodost analýz politického procesu. Vzniká otázka, jaké druhy analýz veřejných programů známe a jakou roli v nich hraje evaluace? Konečně třetí okruh myšlenek souvisí s otázkou jaké možnosti a bariéry rozvoje evaluačních studií v našich podmínkách existují? Jaký praktický smysl může mít rozvoj evaluačních studií?

Management nebo „policy science“

Vycházíme z předpokladu, že evaluační analýza je odborná výzkumná práce. Pokud evaluační analýzy tvoří součást specifické vědecké disciplíny, musí se opírat o rozpracované metody zkoumání programového procesu, musí vycházet ze systematických teoretických výsledků a musí existovat konkrétní poznatky, které přispívají k racionálnímu fungování veřejných programů. Uvedený základ mohou analýzy sociálních programů v současnosti hledat ve dvou vědních disciplínách. Jednak v managementu, jako aplikované vědě o ekonomickém řízení, a jednak v „policy science“ jako specifické sociální vědě zabývající se politickým procesem.

Manažerská věda vytváří předpoklad pro rozpracování evaluačních studií svou koncepcí manažerského cyklu. Vyhodnocení je v něm chápáno jako součást kontrolních funkcí efektivního řízení. Manažerismus ve fázi evaluace předpokládá, že program je monitorován, zahrnuje systematickou informační zpětnou vazbu a v novém cyklu umožňuje zahájit reformulaci cílů a prostředků. Efektivita řízení má pro hodnocení normativní význam. Pro všechny typy managementu je principiální snaha o aplikaci racionality, která má v konečném důsledku vést k větší efektivnosti vynaložených prostředků při dosahování stanovených cílů. Management se drží hesla, že lepší je taková sociální politika, která je lépe a efektivněji spravována. V oblasti veřejných programů je uvedené heslo velmi lákavé. Bezprostředně odpovídá na mohutnou praktickou výzvu „efektivního využívání vzácných veřejných zdrojů“.

Výzvy k racionálnímu provádění veřejných a sociálních programů stály u zrodu také „policy science“. Její orientaci a specifičnost od počátku významně ovlivnil Harold D. Lasswell. Podle jeho názoru výzkumná energie v rámci „policy science“ má být orientována na základní a dosud spíše zanedbávané sociální problémy a problémy politického procesu. Poznávací východisko těchto analýz je tedy teoreticko-aplikační a sociálně-technologické. Cílem je přispět k orientaci v sociálních problémech a k jejich řešení. Lasswell zdůrazňoval, že analýzy politického procesu nejsou závislé na problémech „top-politiků“, stejně jako se

nemají stát čistě akademickou vědou nezávislou od reálných politických a veřejných cílů v demokratické společnosti.

Analytici sociálních programů podle zmíněného autora mají vystupovat v roli „integrátorů“ sociálněvědního poznání a provádět „mediaci“ mezi těmi, kteří vystupují jako specialisté v určité oblasti poznání a politiky, manažery a programovými pracovníky, kteří svými aktivitami utváří soulad mezi veřejným a soukromým životem ve společnosti. Postupem času naplňování těchto rolí vedlo k vytvoření celého spektra způsobů a druhů analytické práce v této oblasti. Přesto od časů zakladatele této disciplíny zůstává specifická role programových analytiků v jejich integrační a mediační funkci.

Orientace na sociální a politické problémy předpokládá interdisciplinární přístup, vyžaduje syntézu myšlenek a výzkumných technik. Interdisciplinarita je další podstatná vlastnost programových analýz. Její význam je umocněn skutečností, že ten, kdo chce zkoumat prostředí veřejných a sociálních programů, musí věnovat pozornost interakcím ekonomických a sociálních jevů, a také sledovat jejich politické konsekvence. Prostředí sociálních programů tedy vystupuje jako velmi komplexní. Z těchto důvodů mnozí programoví analytici chápou interakci jako „kritické a rozhodující hledisko studia veřejných a sociálních programů, ať už se realizuje na úrovni jedinců, organizací nebo společnosti jako celku.“ (Wildawski, 1980,3)

Studium těchto interakcí v rámci analýz veřejných programů je velmi často spojováno s jistou „obavou z interdisciplinarit“.(Minogue,1983, 65) Komplexnost programového prostředí a jeho proměny vytvářejí prostor pro nahlížení manažerských a politických přístupů jako vzájemně si konkurujících a alternativních. I když posouzení obou přístupů k programové analýze není jednoduché, přikláním se k autorům, kteří perspektivu „policy science“ pokládají za výhodnější východisko evaluace sociálních programů. O jaké argumenty se toto tvrzení opírá?

Mezi primární charakteristiky manažerismu patří důraz na ekonomickou racionalitu, uspořádanost programových procesů, uplatnění logických struktur při rozhodování a organizování programových činností. V manažerské perspektivě jsou cíle programu dané a jasné. Otázkou zůstává pouze uvážení, které prostředky je nejlépe použít pro jejich dosažení. Političtí analytici vědí, že skutečný život ve státních a nestátních neziskových organizacích nedává příliš opory pro taková tvrzení. Veřejné programy nemají často přesně definované cíle (Hill, 1997), je velmi obtížné sladit zájmy a zacílení spolupracujících organizací (Dunsire, 1981), vládní organizace mnohdy sdílí názor, že by je přesné definice cílů svazovaly (Minogue, 1983) . Politická a programová rozhodnutí často vychází z komplexního vyjednávacího procesu, kde přesnější a stabilnější určení cílů je velmi obtížné.

Další předpoklad manažerské teorie je představa, že adekvátní programové informace jsou pro rozhodování v zásadě dostupné. Popis tvorby a realizace sociálních programů ukazuje, že (1) v komplexním programovém prostředí je řada důležitých informací buď neadekvátních nebo nedostupných. Důležitý je jednak faktor času, který znemožňuje počkat s rozhodnutím, až budou potřebné informace k dispozici. (2) Informace při tvorbě politických programů jsou často objektem zneužívání a manipulace. Tyto praktiky se stávají součástí vyjednávání konfliktních zájmů jednotlivých aktérů politiky.

Evaluace v manažerském stylu vychází z racionalistického pojetí tvorby cílů a představy informační dostupnosti. Předpokládá použití celého spektra nástrojů pro monitorovací a kontrolní činnost. Patří k nim například „cost-benefit“ analýza, systémová analýza, účetní analýza rozpočtu. Všechny naznačené metody obsahují dvě základní charakteristiky. Za prvé jsou převzaty z ekonomického studia efektivity, definované jako vztah mezi dosaženými cíli a náklady v širokém smyslu slova. Za druhé jejich výsledkem jsou „tvrdá“ data a

informace ve kvantifikované podobě. Přinášejí tedy jistou redukci kvality faktických informací.

Mnoho odborníků se kloní k názoru (Hill, 1997), že roste deziluze k možnostem "přísně vědeckého" přístupu k analýze politiky. Mezi odborníky se rozšiřuje poznání, že politické procesy jsou značně komplexní povahy. Jsou ovlivňované řadou externích a interních faktorů, které jsou relativně vzájemně nezávislé. Nelze je proto postavit pod úplnou kontrolu "formální" vědecké racionality. Z těchto závěrů vyplývají praktické snahy po konstituování speciální vědní disciplíny (policy science), která by se zabývala studiem politického procesu na interdisciplinárním základě.

Míra zapojení jednotlivých klasických věd do konstituování teorie politického procesu je však odlišná. Významně do ní vstupuje ekonomie. Jako příklad vedle manažerských koncepcí může posloužit teorie veřejné volby nebo ekonomická teorie byrokracie. Poněkud méně zatím vstupují do popisované metodologické diskuse sociologové. Přes některé konkrétní příspěvky (Turner, 1977; Etzioni 1968) se širší sociálněvědní hledisko při popisu a hodnocení "racionality politického procesu" do konce 80. let příliš neprosazovalo. Přitom, jak poukazuje Bourdieu (1990), je to právě "významová distinkce pojetí racionality společenského života", která se stala ústředním faktem nesouladu mezi sociologií a ekonomikou při objasňování podstaty individuálního chování člověka.

Odlíšnosti obou disciplín nejsou jen okrajovým sporem dvou vědních oborů, ale stávají se součástí *základní metodologické otázky*, jejíž řešení určuje "statut vědy při analýze a hodnocení veřejné a sociální politiky" (Fox, 1991:713). Ve vztazích mezi sociologií a ekonomikou se v posledních dvou desetiletích viditelně oslabuje význam tradiční paretové dichotomie. Podle ní je předmětem ekonomie racionální jednání člověka, zatímco předmětem sociologie je výklad a vysvětlení iracionálních prvků lidského jednání. Mezi umělými konstrukty "homo economicus" a "homo sociologicus" se postupně vytvářely hluboké průniky, které byly vedeny z obou stran. V posledním desetiletí interdisciplinární metodologické diskuse nabývají na intenzitě.

R. Svedberg zformuloval normativní podmínky nových metodologických diskusí mezi různými sociálněvědními disciplínami následujícím způsobem: *Za první mnohostranný přístup ke společenskému životu*. Hospodářské, politické, sociální problémy jsou v současné společnosti natolik komplexní povahy, že neexistuje jedna sociální věda, která by je mohla uchopit sama. Každá vědní disciplína je omezena svým pojmovým a metodickým aparátem a zároveň každá může nalézt své oprávnění při poznání studované oblasti společenského života.

Za druhé, hranice mezi ekonomikou a ostatními společenskými vědami musí zůstat otevřené. Odborníci potřebují svobodně komunikovat přes linie jednotlivých akademických oborů, aby měli přístup k objevům v rozličných vědách. Navíc se zdá, že mnoho společensko politických či společensko ekonomických problémů lze poznat a vysvětlit právě na hranicích stávajících vědních disciplín.

Za třetí, vědecké poznání musí reagovat na komplexnost lidského chování a kultury. Naději na úspěch mají teoretické koncepce, které všestranněji a v souvislostech dokáží vysvětlovat společenské, hospodářské či politické procesy (Svedberg, 1996).

Ukazuje se, že protikladnost manažerismu a „policy science“ při analýze veřejných programů závisí na protikladných typech racionality, s nimiž obě vědní disciplíny operují. Zatímco management operuje s „racionálním paradigmatickým“ ve formálním slova smyslu, politická a programová racionalita spočívá v identifikaci veřejných či společných problémů pro řešení, hledání legitimní opory pro předpokládaná řešení. Jde tedy o „racionality založenou na hledání nejlepšího možného výsledku“ (Wildawski, 1983,4). Analýzy a

evaluace policy science tedy mohou být adekvátnější a úspěšnější než manažerská evaluace, pokud programoví analytici budou brát v úvahu politický kontext programových rozhodnutí, pokud analytická doporučení budou zahrnovat i politickou a organizační dimenzi a pokud ve svých analýzách vstoupí do reálného organizačního života, kde mohou sledovat souvislosti politických a behaviorálních procesů. V nich se generují aktuální politické programy a převládající styly organizačního chování.

Typy analýzy sociálních programů

Jestliže analýzy veřejných a sociálních programů tvoří pole aplikovaného výzkumu a analytici vystupují jako zprostředkovatelé poznatků a zájmů mezi akademickou vědou a politickými praktiky, pak tato zprostředkující pozice vytváří podmínky pro vnitřní diferenciaci programových analýz v rámci „policy science“. Proces diferenciacie popsal jako jeden z prvních také H.D.Lasswell, který rozlišoval „analýzy o politickém procesu“ a „analýzy v politickém procesu“. (Lasswell, 1970) Kritériem třídění různých východisek výzkumu politického procesu se v tomto případě stala míra praktického zapojení analýzy do řízení jednotlivých sociálních programů a služeb. Klasifikace v tomto případě bere v úvahu skutečnost, že analytici politického procesu se někdy více blíží odborníkům na provádění nezávislých vědeckých analýz, kteří preferují poznávací zájmy, a někdy se stávají praktickými experty, kteří realizují sociotechnickou funkci vědy na praktickou politickou nebo ekonomickou zakázku. Uvedené členění později více či méně replikují další autoři. (Gordon, 1977; Hogwood a Gunn, 1981) Zatímco první typ studií se soustředí na pochopení a vysvětlení tvorby a implementace politiky, druhý typ analýz se snaží o zdokonalení racionality provádění konkrétního veřejného a sociálního programu. Stává se servisem k prosazení konkrétních politických zájmů a cílů.

Hogwood a Gunn (1981) vytvořili typologii analýz politického procesu, která obsahuje sedm následujících variant:

Za první studie obsahu politického programu. Sestávají z popisu a vysvětlení vývoje jednotlivých politických oblastí, sektorů nebo programů. V podmínkách České republiky například existuje analýza vývoje systému sociálního zabezpečení po roce 1990 (Sirovátka, 2000). Uvedený typ studií zahrnuje také odpovědi na otázky, jak byl daný program rozšiřován, implementován a s jakými výsledky probíhá nebo proběhl.

Za druhé, studie politického procesu. Zaměřují se na jednotlivé etapy tvorby a realizace politiky nebo jednotlivého programu a sledují problémy, ke kterým dochází při přechodu mezi jednotlivými fázemi politického cyklu. Tyto studie provádějí měření vlivu jednotlivých faktorů na vznik a vývoj procesních problémů. Zvláštní pozornost je věnována otázkám implementačního deficitu či selhání a efektivity dosažených výsledků. Dále se zabývají vlivem organizace a „vnitřní politiky“ (Hill, 1997) programu na jeho průběh a výsledky. Obsahovými otázkami se tyto studie zabývají zejména z hlediska, jak velký vliv má obsah veřejných a sociálních programů (povaha řešeného problému) na jejich průběh a efekty. V tomto smyslu je také věnována určitá pozornost cílovým skupinám a komunitám.

Za třetí, studie výstupů politických programů. Jsou zaměřeny na vysvětlení úrovně nákladů veřejných a sociálních programů a služeb, které se proměňují podle jednotlivých zemí či regionů. Tyto studie mají většinou srovnávací a mnohdy mezinárodní charakter. Politický program nebo subsystém je v nich brán jako závisle proměnná. Jsou zkoumány odlišné sociální, ekonomické, technologické, kulturní podmínky a faktory ovlivňující výsledky politiky v určité oblasti.

Za čtvrté, evaluační studie. Uvedený typ výzkumů tvoří hraniční oblast mezi analýzou politického procesu a analýzami pro politický proces. Evaluační studie se vždy zabývají analýzou vlivu konkrétních programů na populaci nebo cílové skupiny. Liší se však v tom, že některé se zabývají především deskripcí výstupů a důsledků, zatímco jiné mají spíše normativní a preskriptivní charakter. Obsahují tedy doporučení, jak by měli organizátoři a aktéři programu postupovat, aby dosáhli určitých výsledků.

Za páté, informace pro tvorbu politického programu. Tvoří podklady a data pro tvůrce politických a programových rozhodnutí. Jsou odvozeny zpravidla z různých průběžných analytických zpráv a monitorovacích šetření, která jsou prováděna státními nebo akademickými institucemi. Jejich součástí je diagnóza vývoje sociálních a veřejných problémů ve společnosti.

Za šesté, studie procesu podpory politického programu. Představují analýzy, v nichž se autoři zabývají studiem podstaty systému tvorby politických rozhodnutí. Podpora tvorby politického programu zahrnuje mechanismy státního aparátu, rozložení funkcí a kompetencí a možností dosažení dobré výchozí pozice pro úspěšný výsledek veřejné volby o programu. Předmětem výzkumu se často stává rozbor plánovacího systému tvorby politiky, jakož i popis činností zájmových skupin v dané oblasti.

Za sedmé, podpora politického programu. Analýzy politiky se samy mohou stát součástí podpůrného systému veřejného nebo sociálního programu. Jsou to expertní studie, které analyzují různé možnosti nátlaku a přesvědčování, případně samy realizují určitý nátlak v rámci politického procesu. Analytici v této činnosti působí buď sami, nebo ve spolupráci s jinými nátlakovými skupinami.

Z uvedené typologie vyplývá, že evaluace, odborné hodnocení programu za použití vědeckých metod poznávání a výzkumu, které odpovídá na praktické otázky položené tvůrci, aktéry nebo klienty programu, tvoří specifický druh analýzy. Evaluace tvoří specifický druh vzájemné komunikace a interakce mezi vědeckými odborníky, profesionálními výzkumníky na jedné straně a politiky či programovými pracovníky na straně druhé. Jsou odbornými a v tomto smyslu objektivně prováděnými analýzami ve veřejném zájmu. Současně mají rozšiřovat vědění a poznatky do praktické politiky a rozšiřovat informační základnu společnosti založené na znalostech. Z této dvoustranné charakteristiky evaluací a jejich integrační funkce mezi teorií a praxí vyplývají základní limity a možnosti rozvoje evaluační analýzy.

Limity a možnosti evaluační analýzy

Jedním z podstatných limitů evaluační analýzy je skutečnost, že „policy science“ zatím neodpovídá tradičnímu pojetí vědecké disciplíny. Značná komplexnost programového prostředí, velké množství praktických zájmů, na něž analýzy berou ohled, vede k teoretické fragmentaci. „Policy science“ se nemůže opírat o jednotný teoretický základ, z něhož by byli odvozeny jednotlivé modely programového procesu, které by byly testovány ve formě hypotéz. Programové prostředí spíše připomíná „chaotické stavy“ a fragmentace teorie veřejných programů vede analytiku k orientaci na druhé vědní disciplíny a k propojování různých vědních přístupů.

Významným důsledkem fragmentace teorie programového procesu je prohloubení rozporů mezi teorií a praxí a vytváření nedorozumění mezi oběma stranami. Rozpor je utvářen různými způsoby. Dobře viditelným problémem je například absence reálné politické nebo

administrativní zkušenosti učitelů a vědců, kteří se zabývají popisem politického procesu. Uzavření se teoretiků a praktiků do vlastních světů a nedostatek vzájemné důvěry a ochoty vstupovat do dialogu. Jedním z důvodů, proč profesionální výzkumníci nechtějí vstupovat do vzájemné komunikace, může být i obava z ideologické „kontaminace“, která nutně nastane v situaci participace na konkrétním veřejném nebo sociálním programu.

Pro pochopení vzájemného vztahu mezi teoretiky a praxí veřejných a sociálních programů jsou důležité dva aspekty jejich vzájemného vztahu. Jednak je to reálná moc a jednak vzájemná důvěra. Budou-li analytici programů svými profesionálními výsledky zvyšovat svou důvěryhodnost v očích praktických politiků a programových pracovníků, mohou zvýšit vliv svých doporučení a získat reálnou moc při organizaci a řízení sociálních programů. Platí tedy pro ně heslo „důvěrou k větší moci“. Na druhé straně politici a vedoucí programových pracovníků, mají moc určovat, co bude pro ně důvěryhodné.

Rein a Wildawski se proto domnívají, že proměna vztahu mezi teorií a praxí politického procesu je realizovatelná zavedením a institucionalizací studijního oboru „policy science“ na vysokých školách. Zlepšení role externích analytiků veřejných programů je podle jejich názoru závislé na odborné kultivaci programových pracovníků. Sociální pracovníci by podle Wildavského měli absolvovat „graduální vzdělání v analytických technikách a trénink v umění analýzy programů“. (Wildawski, 1983, 10) Absolventi těchto studií vzbuzují naději, že jako dobře obeznámení programoví analytici budou působit uvnitř vládních i nevládních programových agentur a podílet se na tvorbě veřejných a sociálních programů.

Jiní autoři (Minogue, 1983) nesdílejí takové nadšení pro přípravu profesionálů v oboru analýzy a evaluace veřejných programů. Operují s argumentem, že navázání bezprostřední vazby analytické teorie a politické praxe není jen záležitost technologického vzdělání a profesionálního jazyka, ale v první řadě vyžaduje sestavu postojů a kultivaci určitým stylem programového a organizačního chování.

Limity rozvoje evaluačních analýz mají svůj základ také na straně politiků a programových pracovníků. Charles Lindblom ukazoval, jak často každodenní a dílčí zájmy politické praxe určují programová rozhodnutí a brání otevřeným řešením problémů. (Lindblom, 1980) Největší slabostí praktiků podle Minogua je neschopnost vnímat sebe sama a své aktivity jako zajištěné ideologickým rámcem. Pragmatiký úředník je stejně tak zajištěn a regulován určitými hodnotami, představami a preferencemi jako na praxi „nezávislý“ akademický teoretik. (Minogue, 1983)

Problém spočívá v tom, že analytické poznatky se stávají předmětem manipulace praktiků sledujících mocenské zájmy. V takovém případě je profesionální analytik pod velkým tlakem a nezbývá mu, než aby v zájmu většího vlivu na průběh reálných programů volil jednu ze dvou adaptačních strategií. Může volit práci na vyšších pozicích programové hierarchie a podílet se na tvorbě programových rozhodnutí. Uplatňuje tak autoritativní vliv spojený s profesionálním věděním. Nebo může uplatňovat vliv v politickém procesu prostřednictvím působení ve specifických nátlakových skupinách, politických stranách nebo podpůrných politických sítích. V obou případech však neprobíhá přímá a přirozená komunikace a interakce mezi teoretiky a praxí veřejných programů, v jejímž rámci se rozvíjí evaluace jako prostředek zhodnocování a zkvalitňování veřejných programů.

K vytvoření praktické poptávky po evaluačních službách by pravděpodobně přispěly legislativní úpravy (zákon o sociálních službách). V zemích západní Evropy a v USA zákonná norma předepisující pravidelné a systematické zkvalitňování a hodnocení sociálních služeb přispěla k rozvoji komunikační „infrastruktury“ mezi výzkumnými pracovišti a vládními i nevládními organizacemi. Po zavedení legislativy došlo v 80. letech minulého století k rozvoji

evaluačních studií například v Německu, v USA lze zaznamenat podobný vývoj již koncem 60. let. (Koch, 1990)

Budoucnost evaluací

Konstatování o fragmentálním stavu teorie politického procesu a o praktickém nezájmu o vědecké evaluace nemá vyústit do pesimistického závěru o budoucnosti evaluací. Výuka analýz politického procesu se stala na evropských vysokých školách již před 20 lety „módní záležitostí“. (Minogue, 1983) Její praktická důležitost a teoretická nesoudržnost přitahuje zájem studentů. Nesporně lze u odborníků zaznamenat v posledních dvou desetiletích pokrok v učení se evaluačním metodám, i když evaluace pravděpodobně jako celek nikdy nebude zcela „naučitelná“ (Wildawski, 1983) a „naprogramovatelná“ (Hill, 1997). Skutečný význam vědeckých evaluací pro budoucnost sociální politiky spočívá v tom, že může přinášet odpovědi na řadu praktických otázek.

Při formulaci sociálního programu mohou evaluace pomoci (1) při identifikaci sociálního problému. Mohou odpovědět například na následující otázky. Je problém nový? V jakém rozsahu se vyskytuje? Zasahuje stejné rizikové skupiny jako dříve? Zabývají se problémem stejné společenské instituce jako dříve? (2) Dále může evaluace přispět k zmapování předchozích politických aktivit, které byly orientovány na řešení problému. Odpovídá přitom na tyto otázky. Jaké programy byly dosud v určité oblasti iniciovány a realizovány. Jak byly úspěšné. Jakou měli úroveň nákladů? Jaké množství personálu v nich bylo začleněno? (3) Evaluace mohou odpovědět na otázku, jaké poznatky z předchozích programů jsou využitelné v současnosti a budoucnosti. Sledování záměrných i nezáměrných důsledků předchozích programů může pomoci při výběru konkrétních prostředků pro implementaci nového programu.

Pro řízení implementační fáze sociálního programu jsou potřebné informace jiného druhu. Řadu z nich mohou poskytnout evaluační studie. (1) Mohou zachytit například změny programových cílů a záměrů na národní, regionální a lokální úrovni programu. (2) Přinášejí informace o implementačních podmínkách nebo problémech, které bezprostředně ovlivňují program a jeho výsledky. Problémy a podmínky programů nikdy nejsou stabilní. Zajištění určité úrovně stability prostředí programu je výzvou pro politiky a organizátory. (3) V rámci evaluací programoví analytici mohou provádět měření kapacity jednotlivých organizací a institucí realizovat programové záměry a využívat jednotlivé politické nástroje. Odpovídají tak na otázku, jak výběr organizací může ovlivnit poskytování sociálních služeb a intervencí. (4) Dále mohou přinášet informace o způsobech chování v jednotlivých organizacích, o pravděpodobných způsobech reakce na typické problémy spojené s realizací sociálních programů. Tyto informace bezprostředně pomáhají řídicím pracovníkům programů při dosahování cílů.

Ve fázi vyhodnocování výsledků vědecké evaluace pomáhají při (1) identifikaci programových efektů. Jakých záměrných a nezáměrných efektů program dosáhl? Proč došlo k nezáměrné modifikaci výsledků? Jaké jsou čisté účinky programu v sociálním prostředí? Jaké faktory programu podporovali plnění cílů a které změny a síly program limitovaly a oslabovaly? (2) Důležitou otázkou politické praxe je vyhodnocení programové odpovědnosti. Evaluace mohou analyzovat vlivy vnitřní organizace programu na jeho úspěšnost. Kdo je odpovědný za úspěch nebo programové problémy? Jaká byla kvalita kontrolní činnosti? Měl program jasně a srozumitelně formulované poslání a vizi?

Tento jistě neúplný výčet otázek uvedený závěrem má inspirovat politiky a programové pracovníky sociálních služeb v České republice, aby opakovaně zvažovali význam vědeckých evaluací pro naši sociální politiku a jejich vlastní práci.

Literatura

- Bourdieu, P. 1990. *In Other Words*. Cambridge, Polity
- Dunsire, A. 1986. *Cutback Management in Public Bureaucracies*. N.Y. Cambridge Un. Press
- Etzioni, A. 1968. *The Active Society: A Theory of Societa and Politoval Processes*. N.Y. Free Press
- Fox, N. 1991. Postmodernism, Racionality and the Evaluation of Health Care. In *The Sociological Review*, 39, No.4, pp.530-551
- Gordon, I. Lewis, J. Young, K. 1977. Perspectives on Policy Analysis In. *Public Administration Bulletin*, vol.25, pp.26-30
- Hill, M. 1997. *The Policy Process in Modern State*. London, Prentice Hall
- Hogwood, B.W. Gunn, L.A. 1981. *The Policy Orientation*. Un. Of Strathclyde, CSPP.
- Koch, U. Wittmann, W. (eds) 1990. *Evaluationsforschung*. Berlin, Springer Verlag
- Lasswell, H.D. 1970. The Emerging Conception of the Policy Science. In *Policy Science* vol. 7, No.1, pp. 3-14.
- Lindblom, Ch. 1980. *The Policy Making Process*. Engelwood Cliffs, Prentice Hall
- Minogue, M. 1983. Tudory and Praktice in Public Policy and Administration. In. *Policy and Politics*, 11, 1983, pp.63-85
- Sirovátka, T. 2000. *Česká sociální politika na prahu 21. století*. Brno, Masarykova Univerzita
- Svedberg, R. 1996. *Economics and Sociology*. Princeton NJ, Princeton Un. Press
- Turner, S. 1977. Complex Organizations as Savage Tribes. In. *Journal for the Tudory of Social Behavior*, vol.7, pp. 99-127
- Wildawski, A. 1980. *The Art and Craft of Policy Analysis*. London, McMillan